אילימא שליש ביתו. משמע דאין צריך לבזבז כל ממונו לקנות אתרוג אפילו לא יעלה בפסות והויא מצוה עוברת ואפילו שליש ביתו משמע דלא מחייב דלא מחיינן נמי (כתובות דף נ.) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש ובסוכה (דף מא:) משיב ליה רבותא דר"ג שקנה אתרוג באלף זוז: **אילו** איתרמיא ליה. אפילו מיירי בעשוריתא דרבי כדאשכחן בפרק מליאת האשה (כתובות דף סח.) מ"מ ידוע שלא היה חייב לבזבז כל כך:

עד שליש במצוה. פירוש [א] שאם מצא אתרוג כאגוז כמו ששיערו חכמים ואחד גדול ממנו שליש יקנהו:

משל הקב"ה. אוכל פירות בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב: **בשור** קשור ובור מכוסה. פי' כראוי דאי בשלא כראוי לאו כלום היא ועוד מדפריך מ"ש הכא כלומר ובשניהם היה להם ליפטור מדהדר מוקי לה בשור מותר ובור מגולה:

שור עביד לנתוקי. פרש"י אפי' בלא חרש דרכו לנתוקי מאליו וכן בור דרכו לנתורי מאליו ושקה דע"כ בקשרו ובכסהו כראוי מיירי כדפרישת ולקמן (דף נב.) תנן כסהו כראוי פטור ונראה לפרש דדרכו לנתוקי ע"י חרש קאמר דגרע משום דמסר לחרש אבל גחלת לא גרע כ"כ דאין דרכו לנבות גחלת כמו שדרכו לנתוקי שור ולנתורי בור דכמה דשביק לה חרש מעמיא עמיא ואזיל:

ולרבי יוחנן דאמר אפי' מסר לו שלהבת פטור כו'. תימה מאי קשה ליה הא שלהבת לרבי יוחנן כמו גחלת לר"ל ובשור קשור ובור מכוסה יכול להעמידו ומשום דחרש עביד לנתוקי ולנתורי כמו שאמר לר"ל וי"ל דמשמע ליה דטעמא דרבי יוחנן דפטר משום שהקטן שומרו ואין הקטן עושה היזק אלא מדרבה עושה שמירה והשתא ניחא דלא תיקשי לרבי יוחנן דמוקי לה בשור מותר ובור מגולה אמאי נקט שמסרו לחש"ו והא בלא מסרו נמי חייב דנקט מסרו לרבותא אע"פ שעשה שמירה קלת ובהאי סברא פליג אריש לקיש:

חומר בשור. האי שור היינו קרן כדמוכח בכולה שמעתין: **ודרכו** לילך ולהזיק. הא דלא חשיב שהוא בעלי חיים מה שאין כן בבור משום דהוי בכלל ודרכו לילך ולהזיק וכוונתו להזיק לא שייך למתני גבי בור שאין בעלי חיים:

מה שאין כן בבור. שאין משלם כופר וכן אם דקתני בסמוך משא"כ באש וא"ת ונילף משור ונחייבו בכופר ואף על גב דאיכא למימר שכן ב"ח דהא מסקינן לקמן בפרק כילד (דף כו.) דאיכא כופר ברגל שמע מינה דילפינן רגל מקרן ולא פרכינן מה לקרן שכן כוונתו להזיק וחייב ברה"ר ויש לומר דאם ובור פטורין דדרשינן עליו ולא על בור עליו ולא על האש כדדרשינן לקמן בסוף כילד (שם) עליו ולא על האדם וא"ת שור ולא אדם דכתיב בבור למ"ל ת"ל מעליו ויש לומר דאילטריך שור ולא אדם לפטור עבד שנפל בתוכו או עובד כוכבים הקנוי לישראל:

חומר

אילימא שליש ביתו אלא מעתה אי איתרמי ליה תלתא מצותא ליתיב לכוליה ביתיה אלא אמר ר' זירא [א]בהידור מצוה עד שליש במצוה בעי רב אשי [ב]שליש מלגיו או שליש מלבר תיקו במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה: **מתני'** כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל נזקו נכסים שאין בהן מעילה נכסים שהן של בני ברית נכסים המיוחדים ובכל מקום חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ: **גמ'** ת"ר כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד [ג]שור [ד]ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו חייב לשלם [ה]מה שאין כן באש במאי עסקינן אילימא בשור קשור ובור מכוסה דכוותה גבי אש שלהבת מה שאין כן באש דפטור [ו]והא אמר ריש לקיש משמיה דחזקיה [ז]לא שנו אלא שמסר לו גחלת וליבה אבל שלהבת חייב מ"ט דהא ברי הזיקא לעולם [ח]בשור קשור [ט]ובור מכוסה ודכוותה גבי אש גחלת ודקא אמרת מאי שנא הכא ומ"ש הכא שור דרכיה לנתוקי בור דרכיה לנתורי גחלת כמה דשביק לה מעמיא עמיא ואזלא ולר' יוחנן דאמר אפילו מסר לו שלהבת נמי פטור דכוותה הכא בשור מותר ובור מגולה מ"ש הכא ומ"ש התם צבתא דחרש קא גרים הכא לא צבתא דחרש קא גרים ת"ר חומר בשור מבבור חומר בבור מבשור חומר בשור מבבור [י]שהשור משלם את הכופר [יא]וחייב בשלשים של עבד [יב]נגמר דינו אסור בהנאה ודרכו לילך ולהזיק מה שאין כן בבור חומר בבור מבשור שהבור תחילת עשייתו לנזק ומועד מתחילתו מה שאין כן בשור

חומר

שליש ביתו. שחייב אדם לבזבז במצות לולב או ציצית או ספר תורה שליש מה שיש לו: **בהידור מצוה עד שליש במצוה.** שאם מוצא ג' ספרי תורות לקנות ואחד הדור מחבירו יוסיף שליש הדמים ויקח את ההדור דתניא (שבת דף קלג:) זה אלי ואנוהו [שמות טו] התנאה לפניו במצות עשה לך ספר תורה נאה לולב נאה טלית נאה לציצית נאה: **שליש מלגיו.** כגון אם הקטן ממכר בשאה יוסיף שני דינרי דהיינו שליש מלגיו שליש שבתוך הדמים ויקח את ההדור: **או שליש מלבר.** הדמים יחלוק לשמים ויוסיף חלק שלישי משלו דהיינו אם קטן ממכר בשאה יוסיף שלשה דינרין ויקח את הגדול בתשעה: **עד שליש משלו.** דהיינו אותו שליש שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו כדאמרינן היום [ט] לעשותם ולא היום ליטול שכרם (ע"ז דף ג.): **מכאן ואילך.** מה שיוסיף בהידור יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו: **מתני' שחבתי בשמירתו.** שנתחייבתי לשומרו: **הכשרתי את נזקו.** כלומר אם הזיק הכשרתי וזיכיתי אותו היזק שלא שמרתיו יפה כך מצאתי. לישנא אחרינא הכשרתי את נזקו עלי להכשיר ולתקן את נזקו כלומר אני חייב לשלם. מפי מורי: **הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי בו'.** האי הכשרתי לא דמיא להכשרתי קמא דהא ודאי זיכיתי הוא כלומר אם זיכיתי את מקצת נזקו אע"פ שלא זיכיתי כולו חבתי לשלם את נזקו כהכשר כל נזקו כאילו זיכיתי כולו ובגמרא [י.] מפרש היכי דמי: **נכסים שאין בהם מעילה.** כלומר אם הזקתי נכסים שאין בהן מעילה אני חייב לשלם אבל אם הזקתי נכסי הקדש אינו חייב דנפקא לן כולהו נזקין משור דעהו[ג]: **של בני ברית.** לאפוקי נכרי דאינו חייב בנזקיו: **ונכסים המיוחדים.** שיש להם בעלים לאפוקי דהפקר שאם הזקתי נכסים דהפקר פטור ובגמרא [יג.] מפרש לה: **ובכל מקום.** חב המזיק כמו שהזיקו נכסיו את נכסי בני הברית ואת נכסיו המיוחדין: **חוץ מרשות המיוחדת למזיק.** שאם נכנס שורו של ניזק ברשות המזיק והזיקו שור של מזיק פטור דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי: **ורשות הניזק והמזיק.** מפרש בגמרא [שם]: **כשהזיק חב המזיק.** הא דרשינן ליה ברים פירקין [ד.] לאתויי קרן. וכשהזיק חב המזיק דריש לא דרשינן ליה דלאו יתירה היא: **גמ' מה שאין כן באש.** כדמפרש לקמן: **גחלת.** שאינה בוערת אלא אם כן ליבה אותה: **שלהבת.** שמסר [ד] אור מלובה לחרש דפטור בתמיה: **והאמר ריש לקיש.** בהכונס לאן לדיר (לקמן נט:): **לא שנו.** דהשולח הבעירה ביד חרש שוטה וקטן דפטור מדיני אדם: **אלא כשמסר לו הגחלת וליבה.** אותה החרש: **ברי הזיקא.** מבורר הזיקו לכל שהיא מזומנת להזיק: **ברי.** מזומן: **שור דרכיה לנתוקי.** והוה ליה לאסוקי אדעתיה שאפילו אין החרש מתירו קופו להתיר את עצמו הלכך שמירה רעועה היא ואפילו התירו חרש חייב בעל השור: **לנתורי.** לנפול הלכך שמירה רעה היא אפילו גילהו חרש בעל הבור חייב לשלם שלא שמרו כראוי: **מעמיא עמיא ואזלא.** ומאי דליבה חרש לא רמיא עליה דבעל גחלת לאסוקי אדעתיה: **ורבי יוחנן דאמר.** בהכונס [שם] אפילו מסר לו שלהבת פטור דהשתא מוקי להא דקתני מה שאין כן באש בשלהבת ודכוותיה דמחייב גבי שור ובור בשור מגולה מאי שנא כו': **הא.** גבי בעירה: **צבתא דחרש קגרים.** אחיזתו של חרש גרמה ההבער שהוא נטלה והוליכה לגדיש הכא לא צבתא דחרש קגרים שהשור הלך והזיק וכן הבור ולא על ידי חרש הזיק: **צבתא.** אחיזתו וכחו מלשון צבתא שקורין טויילא"ש: ל"א גרס' **לוותא.** יחודו של חרש שנתייחד עם השלהבת ונטלה. ולשון לוותא שולא"ש כדאמרינן ליהוי לוותא לחברו (ב"ב דף כא.): **כופר.** במועד שהמית בן חורין: **אסור בהנאה.** אם המית אדם כדכתיב [שמות כא] ובעל השור נקי כאדם שאומר לחבירו פלוני יצא נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה [לקמן מא.]: **מה שאין כן בבור.** שאין בעל הבור חייב בתשלומי מיתת אדם כדאמרינן שור ולא אדם [לקמן כח:]:

מה

עין משפט נר מצוה

פ א ב סמג עשין מח טוש"ע ח"מ סימן תרנו סעיף ח וסכ"ה:
פא ג מיי' פ"ד מהלכות מזקי ממון הלכה ו סמג עשין מז סח טוש"ע ח"מ סימן שלו סעיף ו:
פב ד מיי' שם פי"ב הל' ח ועיין בהשגות ומ"מ סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תי סעיף ל:
פג ה ו מיי' שם פי"ד הל' ה סמג עשין סט טוש"ע ח"מ סימן תיח סעיף ז:
פד ז מיי' שם פ"ד הל' ו סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן שלו סעיף ו:
פה ח מיי' שם פי"ב הלכה ח סמג שם טוש"ע ח"מ סימן תי סעיף ל:
פו ט מיי' שם פ"א הלכה ג סמג עשין מז:
פז י מיי' שם פי"ח הל' ח סמג שם:
פח כ מיי' שם הל' ט:

מוסף רש"י

אלא שמסר לו גחלת וליבה. חרש, דלא דמי לשור, דשור מזומן להזיק, אבל הא דגחלת חרש עביד ליה להזיק (לקמן כב:). **דהא ברי הזיקא.** מזומן היזקו והוי כשורו (שם). **אפילו מסר לו שלהבת** נמי פטור. ור' יוחנן לטעמיה דאמר אבו מסוס תליו, והכא תליו בחרש הן (שם).

מסורת הש"ס

א) לקמן כב: נט: [ע"ש], **ב)** [דברים יז], **ג)** [שמות כא], **ד)** יעב"ץ גרס אוד,

הגהות הגר"א

[**א**] תוס' ד"ה עד. פי' כו' נ"ב ודעת ש"פ כפירש"י:

לעזי רש"י

טניילא"ש [טיגליי"ש]. צבת. שולא"ש [שול"ץ]. חבורה.

רבינו חננאל

אמר ר' זֵרא ליהדור מצוה **עד שליש במצוה.** פי' אם נזדמן לו לולב בכסף ולולב אחר מהודר בכסף וחצי יש עליך להוסיף שליש בדמיו ולהתנאות במצות בלולב נאה. בעי רב אשי שליש מלבר שיהא הוא והשליש שלשה כגון שהוספתה על הכסף חצי נמצאו דמי לולב ג' חצאי כסף שהוא כסף וחצי. או שליש מלגיו שהוא כסף ושליש כסף. ועלתה בתיקו. **ועבדינן** להומרא מלבר א). **במערבה אמרי עד שליש משלו,** כלום מוזהר הוא להתנאות במצוה עד שלישה. מכאן ואלך, אם מוסיף יתר על שליש מידה יתירה עושה. כגון המפרנס עני ומוסיף לו יתר שנמצא חיננו, ואין הקב"ה מקפח שכרו אלא משלם לו גמולו משלהקב"ה שנ' מלוה יי"י ב) חונן דל, ופשוט הוא. ד"א מכאן ואילך משלהקב"ה, שאם בא להדר המצוה ביתר משליש בדמיה מיגיעו, שחייו ג) קודמין להיידור מצוה כל זה. אבל אם זימן לו הקב"ה ממון שלא מיגיעו ובקש להדר המצוה ביותר משליש הרשות בידו. והמהדר המצוה משובח כדתנינן בנר חנוכה והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין וכו'. פי' כל שחבתי בשמירתו הכשרתי בשמירתו הכשרתי נזקו. כיצד, שור ובור שמסרן לחרש שוטה וקטן והזיקו חייב מה שאין כן באש. לר' יוחנן אפי' אם מסר לחרש שוטה וקטן שלהבת והזיקו פטור המוסר. מאי טעמ', צבתא דידהו גרים. **פי' נתורי.** ישר העפר והקירוי ויפתח פי הבור. ת"ר חומר בשור שהשור משלם הכופר ול' שלעבד, נגמר דינו אסור בהנאה, ודרכו לילך ולהזיק, מה שאין כן בבור. **חומר בבור.** שהבור תחילת עשייתו לנזק, ומועד מתחילתו, מה שאין כן בשור.

ח) עי' כרא"ש ושו"ע חו"מ סי' תרנו' שפסקו לקולא. **ט)** כן דרכו של רבינו לכתוב שם ס'. **י)** עי' נמו"י שפיר כן.